

UDHËZUES ETIK PËR INTELIGJENCËN ARTIFICIALE NË UNIVERSITETIN E VLORËS

2025

TABELA E PËRMBAJTJES

1. Hyrje	3
2. Qëllimi i Udhëzuesit Etik për përdorimin e IA në Universitetin e Vlorës	4
3. Parimet themelore etike të Inteligjencës Artificiale	5
4. Rëndësia e përdorimit të parimeve të Inteligjencës Artificiale	12
5. Kostot dhe përfitimet e integrimit të Inteligjencës Artificiale	13
6. Fushat e aplikimit të Inteligjencës Artificiale në Universitetin e Vlorës	16
7. Informimi dhe zbatimi në praktikë	20
7.1. Rishikimi Periodik dhe Përmirësimi	21
8. Trendet e ardhshme të IA-së në arsim	21
9. Perspektiva e përdorimit të IA në arsim	22
Bibliografia	23

1. Hyrje

Në dekadën e fundit, zhvillimi i teknologjisë e veçanërisht përparimet në Inteligjencën Artificiale kanë ndikuar thellësisht në mënyrën se si prodhohet, menaxhohet dhe komunikohet dija në mjedisin akademik dhe shkencor. Kjo teknologji ka potencialin të sjellë përfitime të jashtëzakonshme për të gjithë komunitetin akademik, studentët, stafin administrativ, gjithashtu dhe në fazat e procesit kërkimor, duke përfshirë mbledhjen e të dhënave, analizën, shkrimin shkencor dhe komunikimin e rezultateve. Megjithatë, shfrytëzimi i këtij potenciali duhet të bëhet në mënyrë të kujdesshme dhe të përgjegjshme, për të shmangur rreziqet që lidhen me keqpërdorimin, mungesën e transparencës apo deformimin e proceseve shkencore.

Pikërisht për këtë arsye, një sërë institucionesh përfshirë universitetet kanë nisur të publikojnë udhëzime dhe rregulla që synojnë të drejtojnë përdorimin e IA-së në kontekste të ndryshme. Por, përhapja e udhëzimeve të ndryshme nga institucione të shumta ka krijuar një mjedis të fragmentuar, duke e bërë të vështirë për studiuesit të kuptojnë se cilat rregulla janë të përshtatshme dhe të vlefshme për kontekstin e tyre specifik. Kjo fragmentarizim rrit rrezikun për mungesë koherence, pasiguri ligjore dhe etike.¹

Për të adresuar këtë problematikë, Universiteti “Ismail Qemali” Vlorë ka hartuar këtë guidë me udhëzime për përdorimin e IA-së në universitet. Qëllimi është që kjo teknologji të përdoret në mënyrë etike, të përgjegjshme dhe në përputhje me vlerat e kërkimit shkencor, si integriteti, transparenca, llogaridhënia dhe besueshmëria. Këto udhëzime nuk janë ligjërisht të detyrueshme, por përbëjnë një mjet të vlefshëm mbështetës dhe përshtaten me rrethanat specifike të Universitetit dhe gjithë komunitetit akademik.² Gjithashtu janë të harmonizuara me kuadrot aktuale që rregullojnë përdorimin e IA-së në mënyrë më të gjerë. Në këtë mënyrë, ato synojnë të krijojnë një bazë të përbashkët vlerash dhe parimesh, duke ndihmuar në promovimin e një kulture të qëndrueshme dhe të ndërgjegjshme të përdorimit të IA-së në universitet.

Megjithatë, krijimi i një kuadri të fortë për përdorimin e IA-së kërkon angazhim të gjerë dhe të vazhdueshëm nga të gjithë aktorët e përfshirë në komunitetin universitar. Vetëm përmes një qasjeje gjithëpërfshirëse, bashkëpunuese dhe reflektuese, mund të sigurohet që përdorimi i IA-së të jetë në përputhje me interesin publik dhe qëllimin përfundimtar të përparimit të dijes dhe përmirësimit e jetës njerëzore. Këto udhëzime paraqesin një hap të rëndësishëm drejt ndërtimit të besimit dhe sigurisë në përdorimin e IA-së në universitet.

Në kontekstin shqiptar, ku përdorimi i IA në universitet përballlet me sfida të shumta, si mungesa e fondeve, infrastruktura e kufizuar dhe shpesh mungesa e bashkëpunimit ndërinstitutional, teknologjitë si IA-ja mund të shihen si një mundësi për të kapërcyer disa nga këto barrierë. Por kjo

¹ ERA Forum Stakeholders, Living guidelines on the Responsible Use of Generative AI in Research, 2025, fq. 4. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/2b6cf7e5-36ac-41cb-aab5-0d32050143dc_en?filename=ec_rtd_ai-guidelines.pdf.

² Wynants, S., Childers, G., De La Torre Roman, Y. Budar-Turner, D., & Vasquez, P. (2025) at California State University, Fullerton. ETHICAL Principles AI Framework for Higher Education. <https://genai.calstate.edu/communities/faculty/ethical-and-responsible-use-ai/ethical-principles-ai-framework-higher-education>

mund të ndodhë vetëm nëse shoqërohet me udhëzime të qarta, trajnime për përdorim të drejtë dhe një kulturë akademike e administrative, që e vlerëson integritetin dhe përgjegjshmërinë. Udhëzuesi për përdorimin e IA në universitet është një shembull konkret i përpjekjes për të bashkuar parimet e zhvillimit teknologjik me vlerat njerëzore dhe shkencore. Ato na kujtojnë se teknologjia, sado e fuqishme të jetë, nuk mund të zëvendësojë gjykimin kritik, ndershmërinë dhe përkushtimin ndaj dijes së saktë. Roli i studentëve dhe çdo studiuesi të ri është të mos mbetet thjesht përdorues pasiv i IA-së, por të angazhohet në diskutimin aktiv për mënyrën se si IA-ja duhet përdorur në mënyrë të ndershme, të sigurt dhe të dobishme për të gjithë shoqërinë. Kjo do të thotë të jenë të informuar, kritikë dhe të përgjegjshëm në përzgjedhjen e mjeteve dhe metodave që përdorin në punën e tyre.

2. Qëllimi i Udhëzuesit Etik për përdorimin e IA në Universitet

Zhvillimi i shpejtë i Inteligjencës Artificiale ka sjellë përpara komunitetit akademik mundësi të mëdha, por edhe sfida serioze që kërkojnë vëmendje të kujdesshme, sidomos në sferën e etikës dhe integritetit arsimor. Për të ofruar një drejtim të qartë dhe një bazë të përbashkët për përballimin e këtyre sfidave është hartuar ky Udhëzues Etike për IA-në në Universitet, i cili synon të orientojë përdorimin e përgjegjshëm dhe etik të kësaj teknologjie në kontekste të ndryshme akademike. Udhëzuesi është konceptuar si një strukturë fleksibile dhe e adaptueshme, i cili nuk vendos kufizime të ngurta, por ofron një bazë të hapur për t'u interpretuar dhe zbatuar në mënyrë kontekstuale. Kjo qasje reflekton realitetin dinamik të teknologjisë së IA-së dhe nevojat shumëdimensionale të institucioneve të arsimit të lartë që ndryshojnë sipas madhësisë, burimeve, misionit, dhe numrit të studenteve që ato ju shërbejnë. Komuniteti shkencor ndërkombëtar, strukturat administrative dhe qeveritare kombëtare e mbikombëtare kanë njohur rëndësinë dhe çështjet kritike në përdorimin e Inteligjencës Artificiale në fushat e mësimdhënies, kërkimit, si dhe në proceset administrative, duke filluar një proces reflektimi që kohët e fundit ka çuar në hartimin e Udhëzimeve, si nga organe dhe institucione të tilla si UNESCO³ dhe Bashkimi Evropian,⁴ ashtu edhe nga universitete individuale⁵ dhe grupe universitetesh.⁶ Bashkimi Evropian ka shpallur Aktin e Inteligjencës Artificiale,⁷ një rregullore që rregullon zhvillimin dhe përdorimin e Inteligjencës Artificiale në BE, me qëllim sigurimin që sistemet e Inteligjencës Artificiale të jenë të sigurta, transparente, të gjurmueshme dhe jo-diskriminuese.

Synimi kryesor është që Udhëzuesi të funksionojë si udhërrëfyes etik, që mund të përshtatet nga departamentet, fakultetet në mënyrë që t'u përgjigjet nevojave të tyre të veçanta. Në vend që të ofrojë rregulla të forta, ai lehtëson reflektimin kritik, zhvillimin e politikave dhe formimin e një kulture përgjegjësie në lidhje me përdorimin e IA-së në mjedisin akademik. Udhëzuesi përcakton parimet për etikën, përgjegjësinë, transparencën dhe kontrollin njerëzor, në mënyrë që vendimet ose rezultatet e bazuara në AI të jenë të arsyeshme, të drejta dhe të monitorueshme. Qëllimi i Udhëzuesit Etik është të ofrojë udhëzimet e duhura për përdorimin e përgjegjshëm, të drejtë dhe transparent të Inteligjencës Artificiale (AI) në të gjitha veprimtaritë universitare, duke përfshirë mësimdhënien, kërkimin shkencor, administratën dhe shërbimet ndaj studentëve. Gjithashtu synon të minimizojë rrezikun e paragjykimeve, keqpërdorimeve të të dhënave personale ose

³ UNESCO Guidance for generative AI in education and research (2023).

⁴ EU Living Guidelines on the Responsible use of generative AI in research (ERA Forum stakeholders – March 2024).

⁵ KU Leuven – Responsible use of Generative Artificial Intelligence (<https://www.kuleuven.be/english/genai/index>).

⁶ European University Institute Guidelines for the responsible Use of Artificial Intelligence for Research (June 2024); RUSSELL GROUP Principles on the use of generative AI tools in education (UK); RAI (Responsible AI) UK Guiding Principles (UK - 2024).

⁷ EU Artificial Intelligence Act (<https://artificialintelligenceact.eu/>), 2024.

informacionit të pasaktë, dhe të promovojë përdorimin e AI që është në përputhje me ligjet kombëtare e ndërkombëtare të mbrojtjes së të dhënave, të drejtave të autorit, standardeve etike dhe universitare.

3. Parimet themelore etike të Inteligjencës Artificiale në universitet

Në përpjekje për të përqaftuar inovacionin në shërbim të përmirësimit të jetës akademike dhe kërkimore, Universiteti i Vlorës shpreh angazhimin e tij të qartë për të nxitur përdorimin e mjeteve të Inteligjencës Artificiale në të gjitha dimensionet e funksionimit të tij nga arsimi dhe kërkimi shkencor, të administrata, angazhimi publik dhe transferimi i njohurive. Megjithatë, ky promovim i përdorimit të teknologjive të avancuara bëhet pa lënë mënjanë parimet etike, përparësitë njerëzore dhe respektimin e kornizës ligjore dhe rregullatore që e shoqëron këtë zhvillim. Raporti Belmont: “Parime dhe Udhëzime Etike për Mbrojtjen e Subjekteve Njerëzore të Kërkimit” I botuar në vitin 1979⁸ ka qenë një gur themeli në përcaktimin e standardeve etike për kërkimin shkencor që përfshin individë. Ndikimi i tij është përhapur në të gjitha disiplinat akademike dhe praktikën kërkimore në mbarë botën duke shërbyer si një model pionier dhe me ndikim për zhvillimin e udhëzimeve gjithëpërfshirëse etike për të qeverisur teknologjitë dhe praktikën në zhvillim. Për vendimmarrësit në institucionet e arsimit të lartë që përballen me përdorimin në rritje të inteligjencës artificiale, korniza e përshkruar në Raportin Belmont mund të shërbejë si një pikënisje e vlefshme. Theksi i tij në mbrojtjen e autonomisë së individëve, maksimizimin e përfitimeve duke minimizuar dëmin dhe sigurimin e trajtimit të drejtë dhe të barabartë ofron një bazë të fortë për parimet etike të IA-së në universitet. Në fund të fundit, këto parime duhet të sigurojnë mbrojtjen e të drejtave të studentëve, fakultetit dhe stafit, duke çuar gjithashtu përpara përfitimet e rëndësishme potenciale që IA mund të kontribuojë në arsim dhe kërkim.

Parimet etike të përcaktuara në këtë udhëzim trajtojnë konsideratat shumëplanëshe që Universiteti “Ismail Qemali” Vlorë duhet të ndjek kur zbaton teknologjitë e IA-së. Është e rëndësishme të theksohet se këto parime janë të ndërlidhura dhe duhet të merren në konsideratë në mënyrë holistike. Për shembull, parimet e Transparencës dhe Shpjegueshmërisë janë të lidhura ngushtë me Llogaridhënien dhe Përgjegjësinë, duke pasur parasysh se të qenit transparent në lidhje me mënyrën se si sistemet e IA-së marrin vendime është thelbësore për t’i mbajtur universitetet përgjegjëse për përdorimin e tyre. Duke njohur ndërvarësinë e këtyre parimeve, institucionet mund të zhvillojnë korniza gjithëpërfshirëse etike që adresojnë sfidat komplekse të paraqitura nga IA në një mënyrë kohezive dhe të integruar. Këto parime janë sa vijon:⁹

- *Parimi i bamirësisë: Sigurimi që IA të përdoret për të mirën e të gjithë studentëve dhe fakultetit.*

Ky parim përcakton bamirësinë si një detyrim etik për të trajtuar personat me respekt dhe kujdes, jo vetëm përmes mbrojtjes nga dëmi, por edhe përmes promovimit aktiv të mirëqenies së tyre duke theksuar se nuk mjafton që teknologjitë e reja të mos dëmtojnë, ato duhet të kontribuojnë ndjeshëm

⁸ Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educause.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

⁹ Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educause.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

në përmirësimin e kushteve të jetës dhe zhvillimit të individëve të përfshirë. Në kontekstin e zbatimit të Inteligjencës Artificiale në arsimin e lartë, parimi i bamirësisë merr një dimension të veçantë dhe kërkon një qasje institucionale të përgjegjshme dhe qëndrueshmërisht etike. Në këtë kuptim, bamirësia përfshin përgjegjësinë morale dhe praktike të institucioneve arsimore për të zhvilluar, përzgjedhur dhe zbatuar sisteme të IA-së që promovojnë aktivisht mirëqenien e studentëve, stafit akademik dhe komunitetit universitar në tërësi; nxit të nxëniet e thellë dhe të personalizuar, përmes aplikacioneve që ndihmojnë studentët të kuptojnë më mirë përmbajtjen, të marrin feedback në kohë reale, ose të zhvillojnë aftësi në mënyrë të adaptuar sipas nevojave të tyre; mbështet kërkimin shkencor, duke ofruar mjete për analizë të avancuar të të dhënave, modelim dhe zbulim të njohurive në mënyra më efikase; përmirëson funksionet administrative duke automatizuar procese burokratike, kursen kohë për përqëndrim në mësimdhënie dhe marrëdhënie ndërpersonale; nxit angazhimin e komunitetit akademik, duke krijuar mjedise më gjithëpërfshirëse, të aksesueshme dhe të ndjeshme ndaj nevojave të ndryshme kulturore, sociale dhe personale.

IA paraqet një potencial të jashtëzakonshëm për të transformuar të gjitha dimensionet e jetës akademike, që nga kërkimi shkencor dhe mësimdhënia, deri te proceset administrative dhe angazhimi shoqëror. Prandaj, bamirësia nuk është një standard pasiv i shmangies së dëmit, por një thirrje për veprim të qëllimshëm dhe me përgjegjësi: përdorimi i IA-së duhet të drejtohet nga synimi për të rritur të mirën kolektive, në përputhje me vlerat themelore të arsimit, drejtësisë dhe humanizmit.¹⁰

- *Parimi i Drejtësisë: Promovimi i drejtësisë në aplikacionet e IA-së në të gjitha grupet e përdoruesve.*

Drejtësia është shpërndarja e drejtë e përfitimeve dhe barrave midis subjekteve të kërimit. Në kontekstin e IA-së, drejtësia i referohet integritetit të të gjitha zërave në hartimin e sistemeve të IA-së. Ajo thekson përfshirjen e zërave, imazheve dhe historive të marginalizuara që tradicionalisht janë lënë jashtë, gjë që ka çuar në informacion joproporcional nga shumica. Parimi i drejtësisë është jetik në IA për të siguruar që të gjithë zërat të kenë kontribut të barabartë në bisedë. Ky parim është thelbësor në arsimin e lartë sepse sistemet e IA-së mund të përjetësojnë pabarazitë ekzistuese sociale nëse nuk hartohen dhe zbatohen me kujdes. Duke integruar drejtësinë, institucionet promovojnë diversitetin, barazinë dhe përfshirjen, duke siguruar që teknologjitë e IA-së të mos përforcojnë paragjykimet, por përkundrazi të kontribuojnë në një mjedis akademik më të barabartë.¹¹

- *Parimi i Respektit për Autonominë: Mbajtja e të drejtave të individëve për të marrë vendime të informuara në lidhje me ndërveprimet e IA-së.*

Respekti për Autonominë është një parim themelor etik që njeh dhe mbështet të drejtën e një individi për të marrë vendime të informuara në lidhje me jetën, veprimet dhe pjesëmarrjen e tij në situata dhe procese të ndryshme që ndikojnë tek ai. Në kontekstin e IA-së në arsimin e lartë, kjo

¹⁰Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educase.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

¹¹Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educase.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

do të thotë të pranosh dhe të ruash aftësinë e studentëve, fakultetit, administratorëve dhe stafit për të bërë zgjedhje të pavarura në lidhje me angazhimin e tyre me sistemet e IA-së pa ndikim ose detyrim të tepruar. Respekti për Autonominë është thelbësor sepse mbron lirinë akademike dhe të drejtat e privatësisë të të gjithë palëve të interesuara. Ndërsa IA bëhet më e përhapur, ajo mund të ndikojë në rrugët e të nxënës, drejtimet e kërkimit dhe proceset administrative. Duke respektuar autonominë, institucionet ruajnë besimin, promovojnë përdorimin etik të IA-së dhe parandalojnë gërryerjen e të drejtave individuale brenda mjediseve të të nxënës të dizajnuara për të mbështetur integritetin akademik.¹²

Sistemet e IA-së duhet të projektohen dhe të vendosen në një mënyrë që të ruajnë autonominë njerëzore dhe sigurojnë mbikëqyrje të fuqishme, duke u mundësuar individëve të marrin vendime të informuara dhe të ndërhyjnë në proceset e drejtuara nga IA-ja kur është e nevojshme. Koncepti i autonomisë njerëzore thekson rëndësinë e ruajtjes së kontrollit njerëzor dhe autoritetit të vendimmarrjes mbi sistemet e IA-së. Ky parim synon të sigurojë që teknologjitë e IA-së të mbështesin dhe përmirësojnë aftësitë njerëzore, në vend që të zëvendësojnë ose minojnë veprimin njerëzor. Njerëzit duhet të ruajnë aftësinë për të menaxhuar sjelljen e përgjithshme të sistemeve të IA-së, të vendosin se kur dhe si t'i përdorin ato dhe të ndërhyjnë, përshtatin ose anashkalojnë vendimet e IA-së sipas nevojës.¹³

Rreziqet e mundshme që lidhen me këtë parim përfshijnë manipulimin e sjelljes, ku sistemet e inteligjencës artificiale mund të përdoren për të ndikuar ose edhe kontrolluar në mënyrë delikate vendimmarrjen dhe sjelljen njerëzore, duke minuar kështu autonominë individuale dhe vullnetin e lirë. Duke shfrytëzuar aftësinë e tyre për të analizuar dhe parashikuar sjelljen njerëzore, sistemet e inteligjencës artificiale mund t'i shtyjnë ose detyrojnë individët të bëjnë zgjedhje që mund të mos jenë në interesin ose preferencat e tyre më të mira. Për të zbutur këto rreziqe, duhet të vendosen masa mbrojtëse për të parandaluar përdorimet manipuluese të inteligjencës artificiale, duke siguruar që njerëzit të mbajnë autoritetin përfundimtar mbi vendimet që ndikojnë në jetën dhe mirëqenien e tyre.¹⁴

- *Parimi i Transparencës dhe Shpjegueshmërisë: Ofrimi i informacionit të qartë dhe të kuptueshëm se si funksionojnë sistemet e IA-së.*

Promovimi i transparencës dhe shpjegueshmërisë duke siguruar që proceset, vendimet dhe logjika themelore e sistemeve të IA-së të komunikohen qartë dhe të jenë të arritshme për palët e interesuara përkatëse, duke mundësuar kuptimin e informuar dhe duke nxitur besimin. Transparenca i referohet ofrimit të një zbulimi të qartë dhe gjithëpërfshirës në lidhje me përdorimin e sistemit të IA-së. Ky parim kërkon që subjektet e IA-së të komunikojnë hapur natyrën e ndërveprimeve të IA-së, duke përfshirë llojet e të dhënave të përpunuara, mekanizmat operativë të sistemit dhe qëllimin e tij të synuar. Qëllimi është të sigurohet që përdoruesit të jenë plotësisht të vetëdijshëm kur angazhohen me një sistem IA-je, duke i fuqizuar ata të marrin vendime të vetëdijshme dhe të informuara në lidhje me ndërveprimet e tyre. Shpjegueshmëria plotëson transparencën duke u përqëndruar në aftësinë për të komunikuar arsyetimin pas vendimeve të drejtuara nga IA-ja në

¹²Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educase.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

¹³DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 17. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>

¹⁴DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 18. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>

terma të arritshëm dhe të kuptueshëm. Ky parim pranon se jo të gjithë përdoruesit kanë ekspertizë teknike, prandaj kërkon që sistemet e IA-së të artikulojnë proceset e tyre të vendimmarrjes në një gjuhë të qartë dhe të drejtpërdrejtë. Objektivi është të çmitizohen proceset komplekse teknologjike, duke u lejuar përdoruesve të kuptojnë se si dhe pse arrihen rezultate specifike, pavarësisht nga formimi i tyre teknik. Transparenca dhe shpjegueshmëria janë parime themelore etike që sigurojnë që sistemet e Inteligjencës Artificiale të jenë të hapura, të kuptueshme dhe të përgjegjshme ndaj atyre që prekin.¹⁵

Këto parime kërkojnë që teknologjitë e IA-së të ofrojnë informacion të qartë dhe të kuptueshëm në lidhje me funksionimin, qëllimin dhe proceset e vendimmarrjes së tyre. Ky zbulim duhet të jetë proporcional me rëndësinë e ndërveprimit, duke siguruar që sistemet e IA-së të identifikohen qartë si entitete jo-njerëzore. Kur është e përshtatshme, Entitetet e IA-së duhet të ofrojnë mundësi për ndërveprim njerëzor si alternativë. Transparenca e sistemit ofron informacion kuptimplotë në lidhje me llojet e të dhënave të përdorura, parimet operative të sistemit dhe proceset e tij të vendimmarrjes. Entitetet e IA-së duhet të komunikojnë qëllimin e synuar, fushën e aplikimit dhe kufizimet e sistemit në mënyrë të qartë dhe efektive. Fokusi duhet të mbetet në ofrimin e informacionit që ndihmon të kuptuarit, në vend që të ndajë detaje teknikisht komplekse që mund të mos i shërbejnë këtij qëllimi.¹⁶

- *Parimi i Llogaridhënies dhe Përgjegjësisë: Mbajtja e institucioneve dhe zhvilluesve përgjegjës për sistemet e IA-së që ata vendosin.*

Përgjegjshmëria sigurohet duke vendosur përgjegjësi të qarta për rezultatet e IA-së dhe duke garantuar performancë të besueshme dhe transparente gjatë gjithë ciklit jetësor të sistemit të IA-së. Përgjegjësia është një parim themelor etik që përcakton përgjegjësi të qartë për zhvillimin, vendosjen dhe pasojat e sistemeve të IA-së. Ajo kërkon që teknologjitë e IA-së dhe krijuesit e tyre të jenë përgjegjës në mënyrë transparente për performancën, ndikimet dhe rreziqet e tyre të mundshme për individët dhe shoqërinë. Ky parim përfshin një qasje gjithëpërfshirëse ndaj qeverisjes së përgjegjshme të IA-së, duke urdhëruar që organizatat, zhvilluesit dhe zbatuesit e IA-së të krijojnë mekanizma të qartë për besueshmërinë e sistemit dhe mbikëqyrjen etike. Vendosja e përgjegjësisë do të thotë identifikimi i qartë i individëve, ekipeve dhe organizatave përgjegjëse për dizajnin, zbatimin dhe rezultatet e sistemit të IA-së. Kjo përfshin krijimin e kornizave transparente që caktojnë përgjegjësi në çdo fazë të zhvillimit, vendosjen e sistemit të IA-së dhe zhvillimin e mekanizmave për ndjekjen dhe adresimin e performancës së sistemit dhe ndikimeve të mundshme negative. Besueshmëria është pjesë në vetvete brenda përgjegjshmërisë, duke kërkuar që sistemet e IA-së të demonstrojnë performancë të qëndrueshme dhe të parashikueshme në kushte të ndryshme operative. Për të përmbushur parimin e llogaridhënies duke siguruar besueshmëri dhe qëndrueshmëri në sistemet e IA-së, subjektet e IA duhet të zhvillojnë, zbatojnë dhe t'i përmbahen protokolleve të vazhdueshme dhe rigorozë të testimit, mekanizmave të tolerancës ndaj defekteve dhe aftësive adaptive të të nxëniet që ruajnë integritetin e sistemit, ndërkohë që kryejnë edhe vlerësime gjithëpërfshirëse të rrezikut për të identifikuar dhe zbutur dobësitë e mundshme.¹⁷

¹⁵DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 11. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>

¹⁶DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 12. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>

¹⁷ DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 10. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>

Këto parime janë kritike sepse vendosja e inteligjencës artificiale pa masa mbrojtëse mund të rezultojë në dëme që variojnë nga shkeljet e të dhënave deri te ndikimet sociale tek studentët, stafi dhe fakulteti. Për shembull, një sistem vlerësimi i mundësuar nga intelijenca artificiale mund të përjetësojë paragjykimet, duke ndikuar në të dhënat dhe mundësitë akademike. Sigurimi i llogaridhënies parandalon pasojat e padëshiruara të tilla si shtypja e kreativitetit ose përforcimi i paragjykimëve dhe mbështet standardet etike.

➤ *Parimi i Privatësisë dhe Mbrojtjes së të Dhënave: Mbrojtja e informacionit personal nga aksesit dhe shkeljet e paautorizuara.*

Sistemet e IA-së duhet të projektohen dhe të vendosen për të mbrojtur në mënyrë proaktive privatësinë e individëve, duke përfshirë jo vetëm mbrojtjen e të dhënave, por edhe aspektet më të gjera të autonomisë personale, pëlqimin dhe të drejtën për të kontrolluar informacionin e dikujt. Në një epokë të karakterizuar nga zhvillimi i vrullshëm i sistemeve të Inteligjencës Artificiale, parimi i privatësisë përfaqëson një element kyç për mbrojtjen e të drejtave dhe dinjitetit të individit. Ky parim shkon përtej konceptit të ngushtë të ruajtjes së të dhënave personale dhe i referohet një kuptimi holistik të autonomisë njerëzore, i cili përfshin: të drejtën për vetëvendosje në mjedisin dixhital dhe fizik, të drejtën për të kontrolluar informacionin personal dhe të drejtën për të mos u ekspozuar ndaj vëzhgimit të padëshiruar apo ndërhyrjes së pakuptimtë teknologjike. Në mjediset akademike, ku besimi, liria intelektuale dhe integriteti janë thelbësore, ruajtja e privatësisë bëhet jo vetëm një çështje teknike apo ligjore, por një imperativ etik.¹⁸

Në thelbin e tij, parimi i privatësisë kërkon zhvillimin dhe vendosjen e përgjegjshme të teknologjive të IA-së që respektojnë kufijtë dhe autonominë personale. Ai thekson nevojën për transparencë në operacionet e IA-së, veçanërisht në sistemet e mbikëqyrjes dhe vendimmarrjes, dhe mbështet mbrojtjen kundër ndërhyrjeve të pajustificuara në hapësirat, zgjedhjet, mendimet e marrëdhëniet personale. Siguria kibernetike është një shqetësim i rëndësishëm i lidhur ngushtë me privatësinë. Nëse nuk sigurohen siç duhet, sistemet e IA-së mund të jenë të ndjeshme ndaj hakerimit, shkeljeve të të dhënave dhe kërcënimeve të tjera kibernetike, duke ekspozuar potencialisht informacione të ndjeshme ose duke mundësuar përdorimin keqdashës të aftësive të IA-së. Privatësia dhe mbrojtja e të dhënave janë elementë themelorë të zhvillimit dhe vendosjes etike të IA-së, duke kërkuar që Entet e IA-së të zbatojnë masa mbrojtëse të forta gjatë gjithë ciklit jetësor të sistemit. Ky parim përfshin disa dimensione kyçe, të ndërtuara mbi kornizat e vendosura të privatësisë, të cilat duhet të merren në konsideratë dhe të adresohen me kujdes në çdo fazë të zbatimit të IA-së.

Zbatimi i Privatësisë dhe Mbrojtjes së të Dhënave në përdorimin e IA-së në arsimin e lartë kërkon sa vijon:¹⁹

- Mundësi Çregjistrimi: Çregjistrimet bëhen të disponueshme si në nivel individual ashtu edhe në atë organizativ.

¹⁸DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 14. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>

¹⁹Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educase.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

- Përdorim të të Dhënave për Trajnim: Institucionet përcaktojnë nëse të dhënat e përdoruesve përdoren për trajnim të vazhdueshëm të modelit, gjë që mund të çojë në rrezikun e shfaqjes së të dhënave të deanonimizuara në përgjigjet e ardhshme.
- Pajtueshmëri Ligjore kërkon verifikim për pajtueshmëri me të gjitha ligjet përkatëse të privatësisë dhe mbrojtjes së të dhënave.
- Minimizim i Rrezikut: Sistemet e IA-së që mbështeten në burime informatike në kampus ose në skaje preferohen për të zvogëluar rrezikun e ekspozimit të të dhënave të ndjeshme ndaj ofruesve të cloud-it.
- Politikat Institucionale: Institucionet zhvillojnë dhe zbatojnë politika të rrepta të privatësisë së të dhënave, duke përfshirë përdorimin e teknologjive të enkriptimit dhe praktikat transparente të të dhënave.
- Monitorim i Vazhdueshëm: Sistemet e IA-së vlerësohen rregullisht për pajtueshmëri me standardet e privatësisë dhe çdo dobësi e identifikuar adresohet menjëherë.

Transparenca në praktikat e të dhënave kërkon komunikim të qartë në lidhje me metodat e mbledhjes së të dhënave, qëllimet e përdorimit dhe lejet e aksesit. Kjo transparencë shtrihet deri te ndërgjegjësimi i individëve se si të dhënat e tyre kontribuojnë në operacionet e sistemit të IA-së dhe proceset e vendimmarrjes. Për shembull, Entet e IA-së duhet të respektojnë vendimet e individëve për të mos marrë pjesë në komunikime të caktuara dhe në masën më të madhe të mundshme, nga grupet e të dhënave që përmbajnë informacionin e tyre personal. Minimizimi i të dhënave kërkon që Entet e IA-së të mbledhin vetëm të dhëna që janë rreptësisht të nevojshme për qëllimin e synuar të sistemit të IA-së. Kjo qasje jo vetëm që respekton privatësinë individuale, por gjithashtu zvogëlon rreziqet e mundshme që lidhen me shkeljet e të dhënave dhe keqpërdorimin. Entet e IA-së duhet të përcaktojnë qartë dhe të kufizojnë fushëveprimin e mbledhjes së të dhënave për të parandaluar akumulimin e panevojshëm të informacionit personal. Çdo ndryshim në qëllimin e përpunimit kërkon një vlerësim të ri nëse përpunimi për qëllimin e ri është i pajtueshëm.²⁰

- *Parimi i Mosdiskriminimit: Parandalimi i paragjykimeve në algoritmet e IA-së që mund të çojnë në rezultate diskriminuese.*

Mosdiskriminimi mbështetet duke projektuar, zhvilluar dhe vendosur sisteme të IA-së që parandalojnë në mënyrë aktive paragjykimet, avancojnë barazinë dhe nxisin rezultate gjithëpërfshirëse për të gjithë individët dhe grupet. Mosdiskriminimi do të thotë që sistemet e IA-së nuk duhet të krijojnë ose të kontribuojnë në ndikime të padrejta mbi individët ose grupet bazuar në attribute të mbrojtura, të tilla si gjinia, kombësia, raca, mosha, aftësia e kufizuar, origjina etnike ose prejardhja kulturore. Kjo përfshin marrjen e masave proaktive për të parandaluar, identifikuar dhe adresuar format e drejtpërdrejta dhe të tërthorta të diskriminimit, duke promovuar aksesin gjithëpërfshirës në teknologjitë e IA-së. Drejtësia dhe mosdiskriminimi janë parime themelore në zhvillimin dhe vendosjen e sistemeve të IA-së. Kjo është thelbësore për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe promovimin e drejtësisë sociale. Këto parime sigurojnë që teknologjitë e IA-së t'u shërbejnë të gjithë anëtarëve të shoqërisë në mënyrë të barabartë, duke parandaluar në mënyrë aktive marginalizimin e grupeve vulnerabël dhe amplifikimin e paragjykimeve ekzistuese. Duhet të sigurohet respekt i barabartë për vlerën morale dhe dinjitetin e të gjitha qenieve njerëzore, duke

²⁰DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 15. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>

shkuar përtej mosdiskriminimit të thjeshtë për të promovuar në mënyrë aktive barazinë, përfshirjen dhe diversitetin kulturor. Sistemet e IA-së duhet të projektohen dhe të vendosen për të siguruar trajtim të barabartë për të gjithë individët dhe grupet, pavarësisht nga prejardhja, identiteti, gjinia, kombësia ose rrethanat e tyre. Ky angazhim shkon përtej drejtësisë teknike për të garantuar akses të barabartë në përfitimet e IA-së në demografi të ndryshme.²¹

Aktorët duhet të punojnë në mënyrë aktive për të eliminuar barrierat që mund të pengojnë grupe të caktuara të hyjnë ose të përfitojnë nga teknologjitë e IA-së. Kjo përfshin marrjen në konsideratë të faktorëve ekonomikë, arsimorë, gjuhësorë dhe kulturorë që mund të ndikojnë në aksesin dhe përdorimin. Subjektet e IA-së duhet të ndërmarrin hapa proaktivë për të identifikuar dhe zbutur paragjykimet si në të dhëna ashtu edhe në algoritme. Kjo kërkon një vlerësim sistematik të të dhënave të trajnimit, dizajnit të algoritmit dhe rezultateve të sistemit për paragjykimet të mundshme. Ndërveprimi përdorues-prodhues bëhet një mekanizëm kritik për identifikimin dhe adresimin e tyre.

Mosdiskriminimi është thelbësor sepse sistemet e inteligjencës artificiale përdoren gjithnjë e më shumë në proceset e pranimeve, të të nxëniet të personalizuar dhe administrative. Sistemet e anshme mund të përjetësojnë pabarazitë, të pengojnë diversitetin dhe të komprometojnë integritetin e institucioneve arsimore. Për shembull, një mjet pranimi i mundësuar nga intelijenca artificiale mund të favorizojë pa dashje aplikantët nga prejardhje të caktuara nëse trajnohet mbi të dhëna të anshme. Sigurimi i drejtësisë i ndihmon institucionet të mbështesin angazhimin e tyre për mundësi të barabarta, të nxisin një mjedis mësimor gjithëpërfshirës dhe të ruajnë besimin e publikut. Gjithashtu i përgatit studentët të marrin pjesë në një shoqëri që vlerëson drejtësinë dhe barazinë.²²

- *Parimi i Vlerësimit të Rreziqeve dhe Përfitimeve: Peshimi i ndikimeve të mundshme të teknologjive të IA-së për të balancuar përfitimet kundrejt rreziqeve.*

Vlerësimi i Rreziqeve dhe Përfitimeve i referohet një procesi sistematik në të cilin studiuesit peshojnë me kujdes dëmet e mundshme që pjesëmarrësit mund të përballen kundrejt rezultateve të mundshme të studimit. Kjo siguron që hulumtimi të jetë i justifikueshëm etikisht duke i ekspozuar pjesëmarrësit ndaj rreziqeve të arsyeshme që lidhen me përfitimet e pritura. Vlerësimi duhet të shqyrtojë plotësisht të gjitha aspektet e studimit, të marrë në konsideratë metodat alternative dhe t'u komunikojë rreziqet dhe përfitimet pjesëmarrësve potencialë. Vlerësimi i rreziqeve dhe përfitimeve të IA-së në arsimin e lartë është thelbësor për integrimin e IA-së në mënyrë të përgjegjshme dhe të barabartë. Ky vlerësim është kritik për të vendosur nëse futja e një sistemi IA do t'u sjellë vërtet dobi studentëve dhe edukatorëve ose nëse rreziqet janë shumë të rëndësishme pa rregullime ose masa mbrojtëse. Vlerësimi i vazhdueshëm i integritetit të IA-së siguron të drejtat e studentëve, promovon drejtësinë dhe maksimizon përfitimet e teknologjisë duke minimizuar dëmet e mundshme. Ai i ndihmon institucionet të marrin vendime të informuara që mbështesin standardet etike dhe nxisin një mjedis arsimor gjithëpërfshirës.²³

²¹ DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 12. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>

²² Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educause.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

²³ Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educause.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

4. Rëndësia e përdorimit të parimeve të inteligjencës artificiale në universitet

Teknologjitë e IA-së po bëhen të zakonshme dhe potencialisht mund të ndryshojnë rrënjësisht mënyrën se si zhvillohet arsimi. Me rritjen e përdorimit të IA-së, është thelbësore të vendosen parime etike që të udhëheqin vendimmarrjen, për të shmangur keqpërdorimin apo ndikimet negative. Në arsim, vendimmarrësit kanë një përgjegjësi të madhe, pasi vendimet e tyre ndikojnë drejtpërdrejt në të ardhmen e studentëve. Parimet etike të përcaktuara në këtë udhëzues ofrojnë direktiva thelbësore për shfrytëzimin e potencialit transformues të inteligjencës artificiale në arsimin e lartë. Duke iu përmbajtur këtyre parimeve, institucionet mund të përmirësojnë përvojat e studentëve dhe rezultatet e të nxënës, duke zbutur rreziqet e mundshme. Përveç kësaj, ai ruan transparencën në lidhje me përpjekjet për të promovuar drejtësinë dhe për të zbutur paragjykimet e mundshme. Një qasje e tillë jo vetëm që përmirëson performancën individuale të studentëve, por gjithashtu lehtëson aksesin e barabartë në burimet akademike, duke u përafruar kështu me qëllimet gjithëpërfshirëse të kornizës etike.²⁴ Për më tepër, këto parime i ndihmojnë institucionet të marrin vendime komplekse në lidhje me zbatimin e inteligjencës artificiale, duke përafruar përparimet teknologjike me vlerat dhe objektivat thelbësore arsimore. Universitetet mund t'i përdorin këto parime për të krijuar një themel të fortë për miratimin e përgjegjshëm të inteligjencës artificiale që u sjell dobi të gjithë anëtarëve të komunitetit akademik.

Ndikimi i mundshëm i IA-së në privatësinë dhe sigurinë e të dhënave doli si një shqetësim parësor, duke pasur parasysh natyrën e ndjeshme të të dhënave arsimore. Si rezultat, parimet theksojnë mbrojtjen e fortë të të dhënave dhe trajtimin etik të informacionit të studentëve dhe stafit. Kjo çoi në udhëzime që promovojnë drejtësinë, parandalojnë paragjykimet dhe sigurojnë akses të barabartë në burimet arsimore të përmirësuara nga IA. Transparenca në aplikacionet e IA-së u identifikua gjithashtu si kritike sepse nxiti komunikimin e hapur në lidhje me përdorimin dhe ndikimin e mjeteve të IA-së si brenda komunitetit akademik ashtu edhe brenda industrisë. Parimet etike të Raportit Belmont për respektin ndaj personave, bamirësinë dhe drejtësinë shërbejnë si një referencë themelore që tregon marrëdhënien e ndërlikuar midis njerëzve dhe sistemeve gjithnjë e më komplekse që ndikojnë në jetën e tyre në mënyra të dukshme dhe të padukshme. Kjo qasje siguroi që parimet të mbështesin konsideratat themelore etike të njohura universalisht në të gjitha fushat shkencore dhe praktike. Në thelb, zhvillimi i këtyre parimeve etike synon të garantojë që përdorimi i inteligjencës artificiale në arsim të shërbejë si një mjet për përmirësimin e rezultateve mësimore, pa cënuar standardet etike apo mirëqenien e komunitetit akademik. Korniza e propozuar është një udhëzues në zhvillim, i ndërtuar për t'u përshtatur me natyrën dinamike të teknologjisë së IA-së dhe sfidat që ajo paraqet. Ai ofron një bazë të qëndrueshme për vendimmarrje të përgjegjshme dhe synon të mbështesë një integritet të qëllimshëm, të drejtë dhe të qëndrueshëm të IA-së në të gjitha nivelet e arsimit të lartë.²⁵

Miratimi i parimeve etike për inteligjencën artificiale në arsim përfaqëson më shumë sesa një përpjekje për përputhje me standardet; ai është një hap strategjik drejt ndërtimit të një përsosmërie

²⁴ Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educase.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

²⁵ Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educase.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

akademike të qëndrueshme dhe rritjes së efektivitetit institucional në një realitet gjithnjë e më të ndikuar nga teknologjitë e IA-së. Në një mjedis teknologjik që ndryshon me shpejtësi, këto parime ofrojnë një kornizë të qëndrueshme, por gjithashtu fleksibile, për të orientuar institucionet në përballje me sfidat dhe shfrytëzimin e mundësive të reja. Në fushën e kërkimit shkencor, zbatimi i këtyre parimeve ndihmon në ruajtjen e integritetit akademik dhe etik, duke udhëhequr zhvillimin dhe përdorimin e përgjegjshëm të mjeteve të IA-së. Kjo jo vetëm që forcon besimin në prodhimin shkencor, por edhe e pozicionon institucionin në ballë të inovacionit etik në një botë që po transformohet nga teknologjia. Po ashtu, në mjediset e mësimdhënies, këto parime ofrojnë udhëzime të qarta për integrimin efektiv të teknologjive të IA-së në praktikën pedagogjike, duke siguruar që përfitimet e tyre të mos komprometojnë vlerat thelbësore të arsimit, si barazia, përfshirja dhe zhvillimi kritik i të menduarit. Një Udhëzues Etike për IA-në luan një rol kyç edhe në përgatitjen e studentëve për tregun e punës. Në një ekonomi të mbështetur gjithnjë e më shumë në teknologjitë inteligjente, studentët që edukohen në mjedise që përforcojnë përdorimin etik të IA-së janë më të përgatitur për të marrë vendime të informuara dhe të përgjegjshme profesionale. Kjo i bën ata jo vetëm përdorues kompetentë të teknologjisë, por edhe kontribues të ndërgjegjshëm në formësimin e së ardhmes së saj.²⁶

Zbatimi i IA-së në arsimin e lartë angazhon palë të ndryshme të interesuara me perspektiva dhe prioritetë të ndryshme. Për shembull, administratorët e universiteteve mund të shfrytëzojnë IA-në për të përmirësuar efikasitetin operativ, për të ulur kostot dhe për të mbështetur vendimmarrjen e bazuar në të dhëna. Megjithatë, ata duhet të marrin në konsideratë edhe ndikimin e mundshëm të IA-së në rezultatet e të nxënësve të studentëve, ngarkesën e punës së fakultetit dhe reputacionin institucional. Një bashkëpunim i tillë është thelbësor për avancimin e kërkimit dhe të nxënësve në arsimin e lartë, duke pasur parasysh se u mundëson institucioneve të shfrytëzojnë potencialin e plotë të IA-së, duke zbutur rreziqet dhe pasojat e padëshiruara.²⁷

5. Kostot dhe përfitimet e integritetit të Inteligjencës Artificiale në Universitet

Depërtimi i inteligjencës artificiale në çdo aspekt të praktikave arsimore ka ndikuar ndjeshëm në zhvillimin personal dhe profesional të stafit akademik dhe studentëve.²⁸ Teknologjitë e avancuara si sistemet inteligjente të tutorimit, analizat e të dhënave për përparimin e studentëve dhe mjetet për personalizimin e mësimdhënies po i transformojnë klasat tradicionale. Pedagogët po mbështeten gjithnjë e më shumë në platformat dixhitale për të përmirësuar metodat e tyre të mësimdhënies, ndërsa studentët kanë mundësi të mësojnë në përputhje me nevojat individuale. Ky ndryshim jo vetëm që rrit efikasitetin e procesit mësimor, por edhe nxit një kulturë të re të të nxënësve gjatë gjithë jetës. Literatura ekzistuese dëshmon për një gamë të gjerë perspektivash mbi përdorimin e inteligjencës artificiale në arsim, duke përfshirë si aspekte jo-mësimdhënëse ashtu edhe ato pedagogjike. Në aspektin administrativ, IA përdoret për menaxhimin e orareve, ndarjen

²⁶ Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educause.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

²⁷ Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educause.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.

²⁸Xu, W., & Ouyang, F. (2021). A systematic review of AI role in the educational system based on a proposed conceptual framework. *Education and Information Technologies*, 1–29. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10774-y>; Ouyang, F., Zheng, L., & Jiao, P. (2022). Artificial intelligence in online higher education: A systematic review of empirical research from 2011 to 2020. *Education and Information Technologies*, 1–33. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-10925-9>.

efikase të burimeve dhe komunikimin me studentët përmes sistemeve të automatizuara. Zhvillimi i inteligjencës artificiale në arsim ka krijuar mundësi të reja për mënyra më fleksibile dhe efektive të të nxënit. Ajo u jep mundësi studentëve të përfshihen në aktivitete bashkëpunuese përmes platformave të mbështetura nga kompjuteri. Përveç kësaj, IA ofron mundësi për personalizim të mësimin në mënyrë të përbalueshme, duke përdorur algoritme që orientojnë procesin mësimor.²⁹ Këto teknologji janë gjithnjë e më të avancuara përmes integritit të vlerësimeve automatike, sistemeve për njohjen e fytyrës dhe mjeteve të analizës parashikuese.³⁰

Me sipër janë përmendur disa nga avantazhet e IA-së në arsim, por duke u thelluar më tej po përmendim edhe disa përfitime të tjera³¹:

- Ajo mund t'u ofrojë studentëve reagime të menjëhershme. IA u ofron studentëve reagime të menjëhershme dhe të detajuara mbi punën e tyre, duke i ndihmuar ata të shohin pikat e tyre të forta dhe të dobëta.
- Ajo mund të përdoret për të krijuar dhe plotësuar përmbajtjen. Përmes platformave të mundësuar nga IA, ju mund të krijohen mësim, aktivitete, vlerësime, pyetje diskutimi dhe prezantime thjesht duke ofruar një pyetje të shkurtër me fjalë kyçe.
- Mund të rezultojë në mësim më gjithëpërfshirës. IA ka mjete të fuqishme që u vënë në dispozicion studentëve me nevoja të veçanta materiale që më parë nuk ishin të arritshme. Mjetet që ofrojnë konvertimin e tekstit në të folur, njohjen vizuale, njohjen e të folurit dhe më shumë mund t'i ndihmojnë mësuesit të përshtatin burimet në mënyrë që të gjithë studentët të kenë një mundësi të barabartë mësimi.
- Mund të ofrojë akses më të madh në burime. Edukatorët mund të kenë akses në një mori platformash të mundësuar nga IA për të lehtësuar dhe përmirësuar të nxënit që zhvillohet në klasat e tyre. Vetëm disa shembuj janë Canva Magic Write, i cili ndihmon në shkëmbimin e ideve, skicimin dhe planifikimin e mësimave; Curipod, i cili u mundëson mësuesve të krijojnë shpejt mësim interaktive; Eduaide, i cili u ofron mësuesve më shumë se 100 lloje burimesh për të zgjedhur për të krijuar materiale mësimore me cilësi të lartë; dhe Quizzizz, i cili mund të përdoret për të hartuar kuize që do të krijojnë një rrugë të personalizuar të të nxënit bazuar në përgjigjet e secilit student.
- Mund t'i bëjë konceptet abstrakte më të kuptueshme. Mjetet e IA-së që gjenerojnë imazhe, si Picsart dhe Visme, mund t'i shndërrojnë konceptet komplekse në përmbajtje më të arritshme.
- Mund të nxisë mendimtarët kritikë. Ardhja dhe përdorimi në rritje i IA-së në klasa i jep mundësi diskutimeve në lidhje me mendimin kritik dhe konsideratat etike. Nxënësit janë natyrshëm të intriguar nga IA-ja. Diskutimet e pasura që mund të lehtësoni mund t'i ndihmojnë ata të rriten dhe të zhvillohen si mendimtarë dhe nxënës.

²⁹Nye, B. D. (2015). Intelligent tutoring systems by and for the developing world: A review of trends and approaches for educational technology in a global context. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 25(2), 177–203. <https://doi.org/10.1007/s40593-014-0028-6>.

³⁰Akgun, S., & Greenhow, C. (2021). Artificial intelligence in education: Addressing ethical challenges in K-12 settings. *AI and Ethics*, 1–10. <https://doi.org/10.1007/s43681-021-00096-7>.

³¹ Office of Communications, College of Education AI in Schools: Pros and Cons. <https://education.illinois.edu/about/news-events/news/article/2024/10/24/ai-in-schools--pros-and-cons>.

Hulumtimet e fundit theksojnë se Inteligjenca Artificiale në arsim ka potencialin të sjellë një transformim të thellë në mënyrën si e kuptojmë njohurinë, proceset njohëse dhe kulturën mësimore,³² duke sjellë mundësi të reja për personalizimin e përvojës mësimore, rritjen e efikasitetit dhe mbështetjen e vendimmarrjes akademike. Megjithatë, ky zhvillim i shpejtë teknologjik ka ngritur shqetësime lidhur me përputhshmërinë e IA me teoritë ekzistuese të të nxënësve, veçanërisht ato konstruktiviste dhe socio-kulturore, të cilat theksojnë rëndësinë e ndërveprimit, përvojës dhe kontekstit social në procesin e të nxënësve. Ndërsa IA premton të ofrojë mësim të personalizuar dhe feedback të menjëhershëm, mbetet për t'u parë nëse këto teknologji mund të përforcojnë apo të zëvendësojnë marrëdhëniet njerëzore dhe ndërveprimet sociale që janë në thelb të shumë kornizave teorike. Kjo kërkon një analizë të thelluar teorike, në mënyrë që përdorimi i IA në arsim të mos bazohet vetëm në efikasitetin teknologjik, por të jetë i rrënjësor në parimet që mbështesin zhvillimin gjithëpërfshirës të studentit. Ndërkohë që disa studime kanë trajtuar sfidat dhe pengesat që IA mund të sjellë në kontekstin arsimor³³, vazhdon të mungojë një analizë e thelluar që shqyrton se si IA harmonizohet me kornizat teorike të të nxënësve, veçanërisht ato konstruktiviste dhe socio-kulturore. Teoritë konstruktiviste të të nxënësve, si ato të Jean Piaget dhe Lev Vygotsky, theksojnë mësimin si një proces aktiv dhe interaktiv. Piaget-i, për shembull, e sheh individin si një ndërmarrës të njohurive,³⁴ ndërsa Vygotsky-i thekson rëndësinë e kontekstit social dhe kulturor në zhvillimin e njohurive.³⁵ Një aspekt tjetër i rëndësishëm në debatin mbi integrimin e inteligjencës artificiale (IA) në arsim është ndikimi i saj në barazinë arsimore. Teknologjia mund të krijojë hendekë të rinj midis grupeve të ndryshme sociale dhe ekonomike, duke kontribuar kështu në rritjen e pabarazive.³⁶ Për më tepër, IA mund të përforcojë një model arsimor të centralizuar që shpesh injoron nevojat kulturore dhe sociale të nxënësve nga kontekste të ndryshme.³⁷ Inteligjenca artificiale do të ndikojë në rolin e pedagogëve dhe në proceset e të nxënësve në një periudhë afatgjatë. Ekziston shqetësimi se IA mund të zëvendësojë gradualisht funksione të rëndësishme të procesit mësimor duke zbehur mendimin kritik apo ndërveprimin njerëzor.³⁸ Prandaj, ruajtja e rolit të pedagogut mbetet një sfidë thelbësore në epokën e inteligjencës artificiale, duke kërkuar një qasje të balancuar që vlerëson si përparësitë teknologjike, ashtu edhe dimensionet njerëzore të procesit edukativ.

Më poshtë janë disa nga çështjet më të zakonshme që lidhen me kostot e përdorimit të IA në universitet:

³²Hwang, G. J., Xie, H., Wah, B. W., & Gašević, D. (2020). Vision, challenges, roles and research issues of Artificial Intelligence in Education. *Computers and Education: Artificial Intelligence, 1*, 100001. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2020.100001>.

³³ Hwang, G. J., Lai, C. L., & Wang, S. Y. (2020). Exploring research trends of artificial intelligence in education: A review of articles published in major international journals. *Computers & Education, 149*, 103817; Baker, T., Green, J., & Kwon, Y. (2019). The challenges of implementing AI in the classroom. *Journal of Educational Technology Systems, 48*(2), 149-171.

³⁴ Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. Basic Books.

³⁵ Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

³⁶ Baker, T., Green, J., & Kwon, Y. (2019). The challenges of implementing AI in the classroom. *Journal of Educational Technology Systems, 48*(2), 149-171.

³⁷ Pinkwart, N. (2016). Artificial Intelligence in Education: A Review. *Educational Research Review, 16*, 1-10.

³⁸ Selwyn, N. (2022). The future of artificial intelligence in education: The challenges of equity and access. *Learning, Media and Technology, 47*(2), 134-148.

- Shqetësime për privatësinë dhe sigurinë: Rreziqet e privatësisë kanë qenë një shqetësim për aq kohë sa IA ka ekzistuar. Njerëzit janë të kujdesshëm në lidhje me atë se cilat të dhëna personale mblidhen dhe si përdoren ato dhe nëse kanë ndonjë njohuri ose kontroll mbi mënyrën se si përdoren ato.
- Ndërveprimi i reduktuar njerëzor: Mbështetja gjithnjë e më shumë të IA mund të zvogëlojë ndërveprimet dhe marrëdhëniet mësues-student dhe të largojë aspektet social-emocionale të të nxënit. Nëse këto ndërveprime zvogëlohen, aftësitë sociale dhe zhvillimi ndërpersonal i studentëve do të vuajnë.
- Kosto të Larta të Zbatimit: Kostoja e IA-së në arsim mund të ndryshojë shumë, varësisht nga mënyra se si shkollat duan ta përdorin atë. Zbatimi i këtyre sistemeve më të mëdha është gjithashtu shumë i kushtueshëm dhe është përtej buxheteve të shumë shkollave, duke përfshirë ato në komunitetet e pashërbyera. Dhe pastaj janë kostot e vazhdueshme të mirëmbajtjes dhe përditësimit të sistemeve dhe trajnimit të stafit për t'i përdorur ato në mënyrë efektive.
- Paparashikueshmëria dhe Informacioni i Pasaktë: IA është aq e mirë sa algoritmet në të cilat bazohet. Nëse të dhënat nga të cilat nxjerr janë të pasakta ose të anshme, atëherë informacioni që krijon do të jetë i pasaktë ose i anshëm. Studentët duhet të mësojnë se si të vlerësojnë dhe të mendojnë në mënyrë kritike për informacionin që hasin dhe jo thjesht ta pranojnë atë siç është. Ka shumë burime edukative të arritshme në internet për t'i ndihmuar ata ta bëjnë këtë.

6. Fushat e aplikimit të Inteligjencës Artificiale në Universitet

Përdorimi i IA në arsim përqëndrohet në aktivitetet brenda komunitetit Universitar duke përfshirë:³⁹

- studentët;
- stafin akademik;
- asistentët mësimdhënës;
- stafin kërkimor;
- stafin administrativ.
-

Universiteti “Ismail Qemali” Vlorë është i përkushtuar për të promovuar një qasje të përgjegjshme dhe etike ndaj përdorimit të Inteligjencës Artificiale në procesin mësimor, kërkimin shkencor, veprimtarinë akademike dhe administrative në tërësi. Ne synojmë të sigurojmë që studentët dhe stafi akademik të kenë burimet, njohuritë dhe mbështetjen e nevojshme për të vepruar në një mjedis arsimor që po transformohet me shpejtësi nga teknologjitë e reja. Zhvillimi i IA-së ka potencialin të ndikojë thellësisht në mënyrën si zhvillohet mësimdhënia, të nxënit, vlerësimi dhe qasja ndaj njohurive.⁴⁰ Universiteti ynë angazhohet që mjetet e IA-së të përdoren në shërbim të përmirësimit të praktikave akademike dhe rritjes së cilësisë së arsimit, pa cënuar parimet e integritetit akademik dhe autonomisë studentore.

³⁹ Università di Bologna, University Policy for an Ethical and Responsible Use of Generative Artificial Intelligence in Teaching and Research, fq. 3. file:///C:/Users/HP/Downloads/PolicyGenerativeAI-EN%20(3).pdf.

⁴⁰ Università degli studi di Bergamo, Linee guida per l'utilizzo dell'Intelligenza Artificiale nella Didattica, nella Ricerca e nei Processi Amministrativi, fq. 9. <https://www.unibg.it/ateneo/amministrazione/linee-guida-intelligenza-artificiale>.

Në mësimdhënie, Inteligjenca Artificiale duhet të përdoret në zhvillimin e përmbajtjes mësimore, testeve apo vlerësimeve në mënyrë transparente dhe të sigurojë që nuk cënohet barazia e studentëve në qasjen dhe përfitimin nga procesi mësimor. Studentët duhet të informohen qartë dhe në mënyrë të kuptueshme për çdo përdorim të mjeteve të IA-së në procesin mësimor, përfshirë qëllimin, mënyrën e përdorimit dhe ndikimin që këto mjete mund të kenë në përvojën e tyre akademike. Mësimdhënësit kanë përgjegjësinë të udhëzojnë studentët për përdorimin etik dhe të përgjegjshëm të mjeteve të IA-së në punimet akademike, duke nxitur mendimin kritik, vetëdijen teknologjike dhe reflektimin mbi kufijtë dhe mundësitë e këtyre teknologjive. Në epokën e transformimit dixhital, Inteligjenca Artificiale (AI) po luan një rol të rëndësishëm në modernizimin e arsimit të lartë. Një nga mjetet më të avancuara dhe të përdorura gjerësisht është ChatGPT, i zhvilluar nga OpenAI, i cili ofron një ndërfaqe inteligjente për komunikim, analizë dhe asistencë akademike. Ky paragraf synon të paraqesë mënyrat kryesore se si studentët dhe stafi akademik mund të përdorin elementet e ChatGPT në procesin mësimor, kërkimor dhe administrativ brenda universitetit.

Përdorimi i ChatGPT nga Studentët

Asistencë Akademike

ChatGPT mund të shërbejë si tutor virtual, duke ofruar:

- Sqarime për koncepte shkencore, teorike apo teknike;
- Përmbledhje të teksteve, kapitujve apo leksioneve;
- Këshilla për ndërtimin e eseve, raporteve dhe prezantimeve akademike;
- Korrigjim gjuhësor dhe përmirësim të stilit të shkruarit.

Zhvillim i Aftësive Praktike

Studentët mund të përfitojnë në:

- Programim dhe zhvillim softuerik (p.sh. në Python, C, Java, etj.);
- Mësim të gjuhëve të huaja, përkthim dhe përgatitje për teste ndërkombëtare;
- Krijim CV-je, letrash motivimi dhe simulim intervistash për punësim apo shkëmbime Erasmus+.

Kërkim dhe Inovacion

- Gjenerim i ideve për tema kërkimore;
- Strukturim i artikujve shkencorë dhe analizë bibliografike;
- Krijim pyetësorësh dhe analizë paraprake e të dhënave;
- Ndihmë në formulimin e abstrakteve dhe konkluzioneve të punimeve.

Përdorimi i ChatGPT nga Stafi Akademik. Mësimdhënie dhe Pedagogji

ChatGPT mund të ndihmojë pedagogët në:

- Krijimin e materialeve didaktike si kuize, ushtrime laboratorike apo prezantime;
- Përgatitjen e planeve mësimore, qëllimeve dhe rezultateve të të nxënit;
- Përshtatjen e përmbajtjes për nivele të ndryshme studimi;
- Shpjegimin e temave të ndërlikuara me shembuj alternativë për studentët.

Funksione të Veçanta të ChatGPT me Aplikim në Universitet

Funksioni	Përshkrimi	Shembull Përdorimi
Code Interpreter (Python)	Analizë të dhënash, llogaritje statistikore dhe gjenerim grafikësh.	Analizimi i rezultateve të një ankete studentore.
Canvas / Dokument bashkëpunues	Krijimi i dokumenteve të përbashkëta për projekte ose artikuj.	Punim i përbashkët kërkimor midis disa pedagogëve.
Image Input	Lexon dhe interpreton grafe, tabela, skema apo figura shkencore.	Analiza e një grafiku laboratorik.
Memory (në versionet profesionale)	Ruajtje e temave apo kërkesave të përsëritura.	Asistent virtual për mësim të personalizuar.

Në kërkim shkencor, studiuesit duhet të ruajnë integritetin akademik duke dokumentuar qartë dhe saktë çdo përdorim të inteligjencës artificiale në të gjitha fazat e kërimit, përfshirë mbledhjen e të dhënave, analizën, interpretimin dhe paraqitjen e rezultateve. IA ndihmon studiuesit të përpunojnë dhe analizojnë sasi të mëdha të dhënash shpejt dhe me saktësi më të madhe. Zbulim i literaturës shkencore: Mjetet si Semantic Scholar, Scite apo Research Rabbit përdorin IA për të gjetur publikime relevante dhe për të identifikuar boshllëqe kërkimore. Gjenerim i hipotezave dhe modeleve: IA ndihmon në parashikimin e rezultateve të mundshme dhe në simulime komplekse shkencore. Të dhënat e përdorura nga sistemet e IA-së duhet të jenë të mbrojtura në përputhje me standardet etike dhe ligjore për mbrojtjen e privatësisë dhe të dhënave personale, duke respektuar gjithashtu të drejtat e subjekteve të përfshira në kërkim. Rezultatet e gjeneruara me ndihmën e IA-së duhet të jenë të riprodhueshme dhe të verifikueshme nga studiues të tjerë, duke promovuar transparencë shkencore dhe besueshmëri në procesin kërkimor. Parimet e drejtësisë dhe barazisë duhet të udhëheqin ndarjen e burimeve kërkimore dhe qasjen në teknologjitë e IA-së, duke siguruar mundësi të barabarta për të gjithë studiuesit, pavarësisht prejardhjes gjeografike, institucionale apo sociale. Studiuesit kanë gjithnjë e më shumë mundësi të mbështeten në Inteligjencën Artificiale për të përmirësuar dhe lehtësuar procesin kërkimor. Megjithatë kjo mundësi sjell komoditet dhe efikasitet, ajo shoqërohet edhe me rreziqe serioze etike dhe praktike, veçanërisht në kërkimet që përfshijnë pjesëmarrës njerëzorë dhe të dhëna të ndjeshme. Një nga shqetësimet më të zakonshme lidhet me përdorimin e mjeteve të IA-së nga vetë pjesëmarrësit për qëllime manipulimi. Individë të caktuar mund të krijojnë robotë të automatizuar që plotësojnë anketa online në mënyrë të

përsëritur për të marrë kompensim monetar, duke kompromentuar cilësinë dhe vlefshmërinë e të dhënave. Infiltrimi i robotëve është një fenomen i përhapur që kërkon kohë, burime dhe ekspertizë për t'u zbuluar dhe përjashtuar nga analizat përfundimtare.⁴¹

Në përputhje me udhëzimet kombëtare dhe ndërkombëtare ekzistuese mbi këtë çështje, Universiteti duhet të miratoi rekomandime që synojnë nxitjen e një përdorimi të drejtë, etik dhe të përgjegjshëm të inteligjencës artificiale në fushën e kërkimit shkencor dhe mësimdhënies, si dhe në zbatimin e rezultateve të tyre. Në këtë drejtim, Universiteti angazhohet të: sigurojë informacion të qartë dhe të përshtatshëm rreth përdorimit të IA, ofrojë mundësi për zhvillim të vazhdueshëm profesional dhe të nxisë veprime që përkrahin një përdorim të ndërgjegjshëm dhe kritik të kësaj teknologjie; promovojë dhe mbështesë iniciativa trajnimi mbi përdorimin e IA të dedikuara për studentët, stafin akademik, asistentët dhe kërkuesit shkencorë; angazhojë komunitetin universitar në shkëmbimin e praktikave më të mira, duke pasur parasysh zhvillimet e pandërprera teknologjike dhe zbatimin e tyre në arsim, me qëllim përditësimin e vazhdueshëm të kësaj politike, identifikimin e nevojave të reja në të nxënë dhe përcaktimin e formave më efektive të mbështetjes.⁴²

Një shembull konkret: Universiteti “Ismail Qemali” Vlorë ka “Statutin dhe Rregulloren për disiplinimin e veprimtarisë së tij... dhe dokumente të tjera, si Kodi i Etikës, i cili ka për qëllim të vendosë rregulla të sjelljes për anëtarët e universitetit, duke përfshirë personelin akademik, ndihmës mësimor-shkencor, administrativ dhe studentët sipas standardeve të vendosura, në përputhje me frymën e etikës akademike, profesionale, dhe morale të universitetit dhe me lirinë akademike.”⁴³

- Në Rregulloren e UV, neni 133 veçanërisht përmend “Publikimet dhe Pronësia Intelektuale:” produktet shkencore të personelit dhe studentëve janë pronësi intelektuale e Universitetit.⁴⁴
- Gjithashtu në Aneks listohen rregullore si “Rregullore për përdorimin e THE iThenticate software-it për detektimin e plagjiaturës⁴⁵.”

Kjo tregon se në nivel institucional janë marrë hapa për orientim të brendshëm për çështjen e integritetit, citimit, pronësisë intelektuale dhe përdorimit të softuerëve për detektim.

Në administratë, vendimet e ndihmuara nga inteligjenca artificiale në fushat si pranimi i studentëve, menaxhimi i burimeve njerëzore apo ndarja e burimeve administrative, duhet të jenë të monitoruara nga persona të kualifikuar dhe të jenë të auditueshme për të garantuar drejtësi, transparencë dhe llogaridhënie. Sistemet e IA-së që përpunojnë të dhëna personale duhet të garantojnë mbrojtjen e tyre sipas standardeve më të larta të sigurisë kibernetike dhe të jenë në përputhje me legjislacionin në fuqi për mbrojtjen e të dhënave personale. Implementimi i

⁴¹ Griffin, M. M., & Zinskie, C. D. (Eds.). (2021). *Social media: Influences on education*. Information Age Publishing.

⁴² Università di Bologna, University Policy for an Ethical and Responsible Use of Generative Artificial Intelligence in Teaching and Research, fq. 3. file:///C:/Users/HP/Downloads/PolicyGenerativeAI-EN%20(3).pdf.

⁴³ <https://univlora.edu.al/media/dokument/rregullore-uv.pdf>.

⁴⁴ <https://univlora.edu.al/media/dokument/rregullore-uv.pdf>.

⁴⁵ <https://univlora.edu.al/media/dokument/rregullore-uv.pdf>.

teknologjive të IA-së në administratë duhet të shoqërohet me trajnime të posaçme dhe udhëzime praktike për stafin, me qëllim promovimin e përdorimit të përgjegjshëm, etik dhe efektiv të këtyre teknologjive në funksionet administrative. Për të ruajtur integritetin akademik, administratorët duhet të bashkëpunojnë me fakultetin për të krijuar udhëzime, rregulla dhe pasoja të qarta për përdorimin e IA-së. Në mënyrë të ngjashme, anëtarët e fakultetit duhet të punojnë me studentët për të kuptuar përdorimin e duhur dhe etik të IA-së në klasë.⁴⁶ Të gjitha palët e interesuara, përfshirë studentët, stafin akademik, administratën dhe drejtuesit institucionalë, duhet të përfshihen në mënyrë aktive në procesin e diskutimit, vlerësimit dhe mbikëqyrjes së teknologjive të reja të IA-së që implementohen në institucion.

7. Informimi dhe zbatimi në praktikë

Universiteti “Ismail Qemali” Vlorë angazhohet në organizimin e fushatave ndërgjegjëse për studentët dhe stafin, me qëllim informimin mbi përmbajtjen dhe rëndësinë e Udhëzuesit Etik për përdorimin e Inteligjencës Artificiale. Organizimi i takimeve hyrëse, krijimi i hapësirave ndërfunksionale për bashkëpunim dhe konsultimi publik, me qëllim mbledhjen e komenteve, sugjerimeve dhe reagimeve nga i gjithë komuniteti universitar mund të ndihmojnë në ndërtimin e një themeli të qëndrueshëm për integrimin e teknologjisë.⁴⁷ Është e rëndësishme që stafi akademik dhe stafi administrativ të pajisen me burime, aftësi dhe njohuri të nevojshme për të zbatuar me sukses teknologjitë e reja.⁴⁸ Gjithashtu duhet krijuar mundësi që studentët të jenë të vetëdijshëm për mënyrën se si Universiteti planifikon të përdorë IA, duke garantuar njëkohësisht mbrojtjen dhe sigurinë e të dhënave personale.⁴⁹ Vendosja e mekanizmave të qartë për rishikimin periodik të udhëzimeve, përditësimin e informacionit me zhvillimin e teknologjisë dhe përfshirjen e zërave të palëve të interesuara janë thelbësore për një zbatim të drejtë, etik dhe gjithëpërfshirës të Inteligjencës Artificiale në arsim. Zbatimi strategjik i teknologjive të IA-së, kur janë në përputhje me qëllimet dhe prioritetet arsimore të Universitetit, mund të kontribuojnë ndjeshëm në krijimin e një mjedisi mësimor "inovativ, efikas dhe gjithëpërfshirës". Në këtë kuadër, ofrohen trajnime të specializuara të përshtatura sipas roleve të grupeve të ndryshme brenda institucionit:

- Për stafin akademik, trajnime mbi integrimin e IA në procesin e mësimdhënies dhe të vlerësimit;
- Për studiuesit, trajnime mbi përdorimin e IA në kërkimin shkencor;
- Për stafin administrativ, trajnime mbi përdorimin e IA në mbështetje të vendimmarrjes;
- Për studentët, trajnime për zhvillimin e një qasjeje etike në përdorimin e IA për qëllime akademike.

Udhëzuesi Etik përfshihet në programet mësimore që trajtojnë tema mbi etikën, teknologjinë dhe kërkimin shkencor. Universiteti harton politika për përdorimin e IA-së në të gjitha fushat kryesore të veprimtarisë së tij: mësimdhënie, kërkim shkencor dhe administratë. Në kuadër të promovimit të transparencës dhe integritetit akademik, kërkohet deklarimi i qartë i përdorimit të mjeteve të inteligjencës artificiale në:

⁴⁶ <https://eimpartnerships.com/articles/responsible-and-ethical-use-of-ai-in-higher-education>.

⁴⁷ OECD (2021). *Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with Artificial Intelligence, Blockchain and Robots*. <https://www.oecd.org/education/digital-education-outlook-2021.htm>.

⁴⁸ UNESCO (2023). *Guidance for Generative AI in Education and Research*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386350>

⁴⁹ AI Implementation Guide, Harvard, 2024, fq. 72. <https://www.pgcp.org/globalassets/offices/information-technology/docs---information-technology/artificial-intelligence-ai-implementation-guide.pdf>.

- Punimet shkencore dhe publikimet akademike;
- Projektet dhe detyrat e studentëve;
- Aplikimet dhe procedurat administrative.

7.1. Rishikimi Periodik dhe Përmirësimi

Udhëzuesi Etik rishikohet çdo 2-3 vjet, duke marrë parasysh zhvillimet në fushën e IA-së, ndryshimet ligjore dhe përvojën nga zbatimi praktik. Rishikimi bëhet nga një komision i përkohshëm, që përfshin ekspertë të fushës dhe përfaqësues të komunitetit universitar. Universiteti mund të bashkëpunojë për ndarjen e praktikave më të mira dhe harmonizimin e standardeve etike me: Agjenci kombëtare për etikë dhe teknologji, Universitete të tjera, Organizata ndërkombëtare (si UNESCO, OECD).

8. Trendet e ardhshme të IA-së në arsim⁵⁰

Inteligjenca Artificiale po riformëson thellësisht arsimin, duke sjellë përvoja të personalizuar të nxënës, programe fleksibile dhe mundësi të zgjeruara për qasje dhe përfshirje. Përdorimi i IA-së ka revolucionarizuar procesin tradicional dhe shpesh të lodhshëm të zhvillimit të kurrikulës. Këto teknologji janë të afta të përpunojnë sasi të mëdha të dhënash nga materiale mësimore, plane mësimore dhe vlerësime. Modelet e të nxënës të makinerive (ML) analizojnë këto burime për të identifikuar elementë kyç si: thellësia e përmbajtjes, nivelet e vështirësisë, metodat pedagogjike dhe strategjitë e vlerësimit. Bazuar në këtë analizë, IA është në gjendje të ndërtojë kurrikula të reja të personalizuar, të përshtatura sipas nevojave të studentëve, duke promovuar një qasje më të adaptueshme dhe efektive të të nxënës.

Përveç ndërtimit të përmbajtjes, teknologjitë e realitetit të shtuar (AR) dhe realitetit virtual (VR), të integruara me IA, ofrojnë përvoja gjithëpërfshirëse mësimore. AR mbivendos përmbajtjen dixhitale mbi mjedisin fizik të përdoruesit, ndërsa VR krijon ambiente tërësisht të simuluar, duke e zhytur studentin në situata të ngjashme me realitetin. Në fushën e vlerësimit, IA sjell saktësi dhe objektivitet përmes përdorimit të teknologjive si përpunimi i gjuhës natyrore (NLP) dhe të nxënës të makinerive. Sistemet e vlerësimit të bazuara në IA janë të afta të analizojnë përgjigjet e studentëve në mënyrë të ngjashme me procesin njerëzor duke vlerësuar përmbajtjen, koherencën dhe përdorimin e gjuhës. Kjo qasje jo vetëm që ul kohën dhe përpjekjet për korrigjim, por gjithashtu redukton ndikimin e paragjykimëve subjektive, duke siguruar një vlerësim më të drejtë dhe të barabartë për të gjithë studentët.

9. Perspektiva e përdorimit të IA në universitet⁵¹

Inteligjenca Artificiale ka potencialin të transformojë rrënjësisht arsimin përmes personalizimit të të nxënës dhe përmirësimit të praktikave të mësimdhënies. Ajo ofron zgjidhje për një sërë sfidash ekzistuese në sektorin arsimor dhe krijon mundësi për një sistem më gjithëpërfshirës, më të aksesueshëm dhe më të drejtë në nivel global. Përmes aftësisë për të adaptuar përmbajtjen dhe qasjen ndaj nevojave individuale, IA mund të promovojë barazi në të nxënë dhe të reduktojë

⁵⁰ AI in Education: Benefits, Challenges, and Best Practices, <https://blog.openlearning.com/ai-in-education>.

⁵¹ AI in Education: Benefits, Challenges, and Best Practices, <https://blog.openlearning.com/ai-in-education>

hendekun mes grupeve të ndryshme të nxënësve. Megjithatë, përfitimet e saj të plota mund të arrihen vetëm nëse përdorimi i IA-së në arsim bëhet në mënyrë të përgjegjshme, duke respektuar standardet etike, duke garantuar akses të barabartë dhe duke mbrojtur të drejtat dhe privatësinë e studentëve. Kjo kërkon jo vetëm një kornizë të qartë etike dhe ligjore, por edhe një angazhim të vazhdueshëm për kërkime shkencore, rregullim dhe monitorim të ndikimit të saj. Vetëm përmes këtij ekuilibri mund të sigurohet që integrimi i IA-së në arsim të jetë i qëndrueshëm, efektiv dhe i përqendruar në të mirën e përbashkët.

Disa rekomandime që duhet të merren parasysh nga palët e interesuara në përdorimin e IA në universitet:

- IA vazhdon të evoluojë dhe të bëhet gjithnjë e më e arritshme. Institucionet arsimore, politikëbërësit dhe mësimdhënësit duhet të shqyrtojnë me kujdes se si përdoret IA në arsim. Ata duhet ta integrojnë në mënyrë efektive IA-në në mjediset e tyre të nxënësve, duke iu drejtuar sfidave në mënyrë të përgjegjshme. Institucionet arsimore duhet të: zhvillojnë një strategji gjithëpërfshirëse të IA-së për të identifikuar rreziqet dhe përfitimet e mundshme; investojnë në trajnime dhe burime për të siguruar që edukatorët të kenë aftësitë për të përdorur mjetet e IA-së në mënyrë efektive në klasë; ndajnë praktikatat më të mira, mësimet e nxjerra dhe burimet që lidhen me integrimin e IA-së
- Politikëbërësit duhet të: zhvillojnë udhëzime efektive për përdorimin etik të IA-së në arsim; vendosin rregullore për të mbrojtur të drejtat dhe privatësinë e studentëve, për të siguruar transparencën dhe për të parandaluar paragjykimet; investojnë në kërkimin dhe zhvillimin e teknologjive të IA-së të fokusuar posaçërisht në arsim; inkurajojnë partneritetet publik-private për të kapërcyer hendekun midis institucioneve arsimore dhe kompanive të teknologjisë, duke promovuar inovacionin.
- Staf i akademik duhet të: përdor mjetet e IA-së në mënyrë të përgjegjshme për të përmirësuar mësimdhënien dhe rezultatet e të nxënësve të studentëve; personalizojë përvojat e të nxënësve duke identifikuar nevojat individuale, duke përshtatur përmbajtjen dhe ritmin dhe duke ofruar në kohë reale reagime; nxit aftësitë e shkrim-leximit dixhital për të ndihmuar studentët të kuptojnë se si funksionon IA, zbatimet dhe kufizimet e saj të mundshme.

Bibliografia

- ERA Forum Stakeholders, Living guidelines on the Responsible Use of Generative AI in Research, 2025. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/2b6cf7e5-36ac-41cb-aab5-0d32050143dc_en?filename=ec_rtd_ai-guidelines.pdf.
- Wynants, S., Childers, G., De La Torre Roman, Y. Budar-Turner, D., & Vasquez, P. (2025) at California State University, Fullerton. ETHICAL Principles AI Framework for Higher Education. <https://genai.calstate.edu/communities/faculty/ethical-and-responsible-use-ai/ethical-principles-ai-framework-higher-education>
- UNESCO Guidance for generative AI in education and research (2023).

- EU Living Guidelines on the Responsible use of generative AI in research (ERA Forum stakeholders – March 2024).
- KU Leuven – Responsible use of Generative Artificial Intelligence (<https://www.kuleuven.be/english/genai/index>).
- European University Institute Guidelines for the responsible Use of Artificial Intelligence for Research (June 2024); RUSSELL GROUP Principles on the use of generative AI tools in education (UK); RAI (Responsible AI) UK Guiding Principles (UK - 2024).
- EU Artificial Intelligence Act (<https://artificialintelligenceact.eu/>), 2024.
- Maya Georgieva, Jason Webb, John Stuart, John Bell, Steven Crawford and Beth Ritter-Guth AI Ethical Guidelines, 2025. <https://library.educase.edu/resources/2025/6/ai-ethical-guidelines>.
- DCO Principles for Ethical AI, 2025, fq. 17. <https://dco.org/wp-content/uploads/2025/06/V4-DCO-AI-Principles.pdf>
- Xu, W., & Ouyang, F. (2021). A systematic review of AI role in the educational system based on a proposed conceptual framework. *Education and Information Technologies*, 1–29. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10774-y>.
- Ouyang, F., Zheng, L., & Jiao, P. (2022). Artificial intelligence in online higher education: A systematic review of empirical research from 2011 to 2020. *Education and Information Technologies*, 1–33. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-10925-9>.
- Nye, B. D. (2015). Intelligent tutoring systems by and for the developing world: A review of trends and approaches for educational technology in a global context. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 25(2), 177–203. <https://doi.org/10.1007/s40593-014-0028-6>.
- Akgun, S., & Greenhow, C. (2021). Artificial intelligence in education: Addressing ethical challenges in K-12 settings. *AI and Ethics*, 1–10. <https://doi.org/10.1007/s43681-021-00096-7>.
- Office of Communications, College of Education AI in Schools: Pros and Cons. <https://education.illinois.edu/about/news-events/news/article/2024/10/24/ai-in-schools--pros-and-cons>.
- Hwang, G. J., Xie, H., Wah, B. W., & Gašević, D. (2020). Vision, challenges, roles and research issues of Artificial Intelligence in Education. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 1, 100001. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2020.100001>.
- Hwang, G. J., Lai, C. L., & Wang, S. Y. (2020). Exploring research trends of artificial intelligence in education: A review of articles published in major international journals. *Computers & Education*, 149, 103817.
- Baker, T., Green, J., & Kwon, Y. (2019). The challenges of implementing AI in the classroom. *Journal of Educational Technology Systems*, 48(2), 149-171.
- Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. Basic Books.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Pinkwart, N. (2016). Artificial Intelligence in Education: A Review. *Educational Research Review*, 16, 1-10.
- Selwyn, N. (2022). The future of artificial intelligence in education: The challenges of equity and access. *Learning, Media and Technology*, 47(2), 134-148.
- Università di Bologna, University Policy for an Ethical and Responsible Use of Generative Artificial Intelligence in Teaching and Research.

- [file:///C:/Users/HP/Downloads/PolicyGenerativeAI-EN%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/PolicyGenerativeAI-EN%20(3).pdf).
- Università degli studi di Bergamo, Linee guida per l'utilizzo dell'Intelligenza Artificiale nella Didattica, nella Ricerca e nei Processi Amministrativi.
- <https://www.unibg.it/ateneo/amministrazione/linee-guida-intelligenza-artificiale>.
- Griffin, M. M., & Zinskie, C. D. (Eds.). (2021). *Social media: Influences on education*. Information Age Publishing.
- <https://eimpartnerships.com/articles/responsible-and-ethical-use-of-ai-in-higher-education>.
- OECD (2021). *Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with Artificial Intelligence, Blockchain and Robots*. <https://www.oecd.org/education/digital-education-outlook-2021.htm>.
- UNESCO (2023). *Guidance for Generative AI in Education and Research*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386350>.
- AI Implementation Guide, Harvard, 2024, fq. 72. <https://www.pgcps.org/globalassets/offices/information-technology/docs---information-technology/artificial-intelligence-ai-implementation-guide.pdf>.
- AI in Education: Benefits, Challenges, and Best Practices, <https://blog.openlearning.com/ai-in-education>.
- <https://univlora.edu.al/media/dokument/rregullore-uv.pdf>.